فرهیختگان
@farhikhtegandaily
WWW.FDN.IR

انتخابات نشریات دانشجویی با تاخیر برگزار می‌شود

نشریات دانشجویی و مساله بی‌طرفی وزارت علوم

ابوالفضل مظاهری
روزنامه‌نگار

مطبوعات و رسانه‌ها با کارکردهای مختلف‌شان در فضای امروز جامعه جایگاه روشن و والایی یافته‌اند تا جایی که از آنها به‌عنوان چهارمین رکن دموکراسی یاد می‌شود. حالا تصور کنید در فضای دانشگاه به‌عنوان نمونه کوچک‌شده یک جامعه نشریات می‌توانند از چه جایگاه‌هایی برخوردار باشند و چه تاثیراتی در این فضا داشته باشند. نشریات دانشجویی به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین عرصه‌های فعالیت‌های دانشجویان در ایام حضور در دانشگاه شناخته می‌شود و تجربه‌ای ارزشمند و شیرین از مشارکت در یک حرکت تاثیرگذار اجتماعی برای این قشر از جامعه به همراه دارد. نشریات از دیرباز موردتوجه دانشجویان بوده‌اند و به‌رغم ظهور فناوری‌های جدید در عرصه نشر، هنوز هم در دانشگاه- گرچه کم‌رمق‌تر از دهه‌های قبل- اما به حیات خود ادامه می‌دهند و حتی شکل‌های نویی هم به خود گرفته‌اند. این موضوع را می‌توان از شکل‌گیری نشریات صوتی و تصویری دانشجویی به‌خوبی دید.

بررسی فضای فعلی حاکم بر نشریات دانشگاه‌ها نیازمند بحث مفصلی است که باید در جای خود بدان پرداخت اما گزارش امروز «فرهیختگان» به بهانه انتخابات نمایندگان مدیران مسئول نشریات دانشگاهی در شورای مرکزی ناظر بر نشریات دانشگاهی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به بررسی نحوه نظارت بر نشریات دانشجویی، جایگاه این شورا و حواشی انتخابات نمایندگان دانشجویی این شورا خواهد پرداخت.

شورای ناظر بر نشریات دانشگاهی چگونه تشکیل می‌شود؟

شورای ناظر بر نشریات در دانشگاه‌ها و وزارت علوم به وسیله کمیته‌های ناظر در سطح دانشگاه‌ها و شورای مرکزی در سطح وزارتخانه تشکیل می‌شود. ماده سه دستورالعمل اجرایی ضوابط ناظر بر فعالیت نشریات دانشگاهی که شهریورماه ۸۶ به تصویب رسیده است ترکیب اعضای کمیته نظارت در دانشگاه را به این شکل اعلام کرده است: «معاون دانشجویی فرهنگی دانشگاه به‌عنوان رئیس کمیته، نماینده تام‌الاختیار و دائم دفتر نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه، یک حقوقدان به انتخاب رئیس دانشگاه، سه نفر عضو هیات‌علمی دانشگاه به انتخاب شورای فرهنگی دانشگاه، مدیر امور فرهنگی دانشگاه به‌عنوان دبیر کمیته و سه نفر از مدیران مسئول نشریات دانشگاهی به انتخاب مدیران مسئول نشریات دانشگاهی که یک نفر از ایشان عضو علی‌البدل محسوب می‌شود باید به صورت ماهانه تشکیل جلسه دهند.» شورای مرکزی نشریات نیز با حضور معاون فرهنگی وزیر به‌عنوان رئیس شورا، معاون مطبوعاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاون فرهنگی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها یا نماینده تام‌الاختیار رئیس نهاد، یک نفر حقوقدان، مدیرکل امور فرهنگی و سه نفر از مدیران مسئول نشریات دانشگاهی به انتخاب مدیران مسئول نشریات دانشگاه‌های کشور که یک نفر از آنها عضو علی‌البدل خواهد بود، تشکیل می‌شود.

این شورا وظیفه سیاستگذاری در حوزه کلان نشریات دانشگاهی، رسیدگی به اعتراضات درخصوص عدم‌صدور مجوز نشریات دانشگاهی، تجدیدنظر در تصمیمات شورای فرهنگی دانشگاه درخصوص نشریات، رسیدگی به اعتراضات ناشی از تصمیمات و عملکرد شورای فرهنگی دانشگاه‌ها در زمینه نشریات، تدوین شیوه‌نامه‌های اجرایی، تفسیر مفاد دستورالعمل اجرایی ضوابط ناظر بر فعالیت نشریات دانشگاهی، نظارت بر عملکرد کمیته‌های ناظر بر نشریات دانشگاه‌ها، تدوین برنامه آموزشی برای متقاضیان نشریات دانشگاهی و اخذ و بررسی نتایج گزارش محتوایی نشریات دانشگاهی از کمیته‌های ناظر را برعهده دارد و باید حداقل هر دو ماه یک‌بار تشکیل شود.

سه عضو دانشجو در شورای مرکزی ناظر بر نشریات حضور دارند که در انتخاباتی با حضور مدیران مسئول نشریات دانشگاه‌های کشور تعیین می‌شوند. این انتخابات به‌ظاهر ساده و جمع‌وجور در سال‌های اخیر محل رقابت‌های گسترده دانشجویان دانشگاه‌های مختلفی بوده و البته حواشی زیادی هم به دنبال داشته است. اما نحوه برگزاری این انتخابات و چرایی اهمیت آن؛ دو سوالی است که در ادامه به آن پاسخ می‌دهیم.

نحوه انتخاب اعضای دانشجویی شورای مرکزی ناظر بر نشریات

براساس شیوه‌نامه برگزاری انتخابات نمایندگان مدیران مسئول نشریات دانشگاهی در شورای مرکزی ناظر بر نشریات دانشگاهی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مدیران مسئول نشریات دانشجویی در انتخابات کمیته‌های ناظر بر دانشگاه‌ها سه نفر را به‌عنوان منتخب تعیین می‌کنند که هم در کمیته عضو شده و هم به‌عنوان نمایندگان دانشگاه در انتخابات شورای مرکزی وزارت علوم شرکت می‌کنند.

تعداد حق رای دانشگاه‌ها در انتخابات

تعداد حق رای دانشگاه‌ها با هم متفاوت است و براساس تعداد نشریات فعال هر دانشگاه تعیین می‌شود. اگر تعداد حق رای‌ها از سه نفر بیشتر باشد، به‌ترتیب میزان آرای کسب‌شده توسط کاندیداهای انتخابات کمیته ناظر دانشگاه‌ها، واجدان شرایط شرکت در انتخابات مشخص خواهد شد یا به‌وسیله قرعه‌کشی بین مدیران مسئول سایر نشریات توزیع خواهد شد.

براساس شیوه‌نامه، دانشگاه‌هایی که یک تا ۲۰ نشریه فعال داشته باشند، سه نفر حق رای خواهند داشت و به‌ازای هر ۱۰ نشریه فعال دیگر یک سهمیه به تعداد حق رای‌های دانشگاه اضافه خواهد شد. همچنین سهمیه‌های دانشگاه به‌ترتیب در اختیار مدیران مسئول برگزیده در انتخابات شورای نظارت بر نشریات دانشگاه و کاندیداهای این انتخابات قرار می‌گیرد. چنانچه تعداد سهمیه‌ها بیشتر از این افراد باشد، سهمیه‌های بعدی به‌وسیله قرعه‌کشی بین مدیران مسئول سایر نشریات توزیع خواهد شد. در انتخابات امسال ۴۹ دانشگاه و مرکز آموزش عالی زیرنظر وزارت علوم به‌همراه مدیران مسئول نشریات سراسری اتحادیه‌ها حضور دارند و دانشگاه تهران با ۴۰ نماینده، دانشگاه پیام‌نور با ۳۵ نماینده، دانشگاه شیراز و صنعتی امیرکبیر ۱۸ نماینده و دانشگاه فرهنگیان با ۱۵ نماینده بیشترین تعداد حق رای را خواهند داشت.

این انتخابات هم کمیته اجرایی دارد که دبیرش از سوی مدیرکل فرهنگی وزارت علوم منصوب می‌شود. این کمیته مسئولیت روند اجرایی انتخابات، اعم از اطلاع‌رسانی زمان ثبت‌نام، ثبت‌نام از کاندیداها، اطلاع‌رسانی زمان برگزاری انتخابات، اخذ رای و... را برعهده دارد و از سه نفر منشی (از میان کارکنان اداره کل فرهنگی-اجتماعی وزارت علوم) و سه نفر بازرس (سه نفر دانشجو از میان شرکت‌کنندگان واجدشرایط رای در نشست) کمیته اجرایی تشکیل می‌شود. هیات نظارت بر انتخابات نیز مسئولیت نظارت بر کل روند انتخابات از ابتدا تا انتها اعم از ثبت‌نام کاندیداها، اخذ رای، شمارش آرا، اعلام نتایج نهایی انتخابات، بررسی گزارش‌های بازرسان، رسیدگی به تخلفات و شکایات و تنظیم صورتجلسه نهایی انتخابات را برعهده دارد.

کدام دانشجویان می‌توانند کاندیدا شوند؟

براساس شیوه‌نامه، دانشجویانی امکان ثبت‌نام و کاندیداتوری در این انتخابات را دارند که مدیرمسئول نشریه دانشگاهی باشند، حداقل دو نیمسال تحصیلی از سنوات مجاز تحصیلی‌شان (بدون احتساب نیمسال جاری) باقی مانده باشد و در چهار ماه قبل از انتخابات، حداقل یک شماره از نشریه منتشر کرده باشند. کاندیداهای انتخابات می‌توانند در فرصت تبلیغات که بلافاصله از اعلام لیست کاندیداها شروع و تا یک ساعت قبل از شروع فرآیند رای‌گیری ادامه دارد، فعالیت‌های تبلیغاتی خود را انجام دهند.

طبق قانون زمان برگزاری انتخابات دو ساعت است که درصورت تشخیص هیات نظارت، حداکثر دو بار و هر بار حداکثر یک ساعت قابل تمدید است و هر فرد نام دو نفر را در برگ تعرفه رای خود یادداشت می‌کند. بلافاصله بعد از پایان رای‌گیری در حضور اعضای کمیته اجرایی و هیات نظارت و عموم شرکت‌کنندگان فرآیند شمارش آرا آغاز می‌شود، البته پیش از قرائت باید تمامی آرای مأخوذه توسط اعضای کمیته اجرایی شمارش یا تعداد تعرفه‌های ثبت‌شده و تعداد آرا تطبیق داده شوند. مدیران مسئول نشریاتی که نسبت به مراحل روند برگزاری انتخابات یا نتایج اعتراض دارند باید تا یک ساعت از اعلام نتایج اولیه، شکایت خود را با ذکر دلایل و مستندات قانونی به هیات نظارت اعلام کنند. پس از قطعیت یافتن نتایج انتخابات، حکم کتبی عضویت یکساله نمایندگان مدیران مسئول نشریات در شورای مرکزی توسط معاون فرهنگی وزیر علوم امضا می‌شود و نهایتا ظرف یک ماه پس از قطعیت یافتن نتایج، کتبا به آنها ابلاغ می‌شود. دوره زمانی عضویت این نمایندگان یکساله است و از نیمه اول تیرماه آغاز خواهد شد.

چرا نمایندگی مدیران مسئول نشریات دانشگاهی اهمیت دارد؟

شاید اولین و ساده‌ترین دلیل توجه ویژه دانشجویان به انتخابات را بتوان در تریبون‌های اعضای دانشجویی این شورا در دیدارهای دانشجویی شخصیت‌ها عنوان کرد. در طول سال‌های اخیر، نمایندگان مدیران مسئول نشریات دانشجویی چندین بار توانسته‌اند در حضور رهبر انقلاب اسلامی و رئیس‌جمهور سخنرانی و نکات و مطالبات خود را مطرح کنند. آخرین نمونه این فرصت را می‌توان در دیدار دو هفته پیش دانشجویان با رهبری دید که نماینده نشریات وزارت بهداشت فرصت بیان نظرات خود را پیدا کرد و برخلاف نمایندگان هم نوعش به جای طرح مسائل سیاسی، به بیان دغدغه‌هایی از جنس رسانه و نشریات دانشجویی پرداخت.

نگاهی به موضع‌گیری‌ها و بررسی حواشی این شورا در سال‌های گذشته نشان‌دهنده استفاده جریانی خاص از این موقعیت در جهت بهره‌برداری‌های سیاسی است. روند انتخابات سال‌های گذشته را خلاصه می‌توان این‌گونه تشریح کرد که فردی با حمایت مجموعه وزارت علوم حتی علی‌رغم وجود تخلفات انضباطی امکان حضور و کاندیداتوری در این انتخابات را پیدا می‌کند و به‌عنوان یکی از چهره‌های جریان سیاسی خاص مرجع فکری و عملیاتی دانشجویان طیف اصلاح‌طلب دانشگاه‌ها می‌شود. در واقع این شورا در نبود اتحادیه‌های دانشجویی تبدیل به محلی برای ساماندهی و حمایت از دانشجویان یک طیف خاص شده و همین امر اعتراضات عده‌ای از مدیران مسئول نشریات را به دنبال داشته است. این فعالان نشریات دانشجویی معتقدند آیین‌نامه‌ها و شیوه‌نامه‌هایی طی سال‌های اخیر در شورای مرکزی مصوب شده که عدالت را بین نشریات از بین برده و لزوم تغییر آن به‌شدت احساس می‌شود.

برخی دیگر از فعالان دانشجویی اصلاح‌طلب حوزه نشریات دانشجویی اما اواخر فروردین ماه خطاب به معاونت فرهنگی وزارت علوم در نامه‌ای اعلام کردند: «توقیف و برخورد گسترده با بسیاری نشریات دانشجویی در ماه‌های اخیر، حکایت از وجود دست‌های پشت‌پرده برای مهندسی انتخابات کمیته‌های ناظر بر نشریات دانشگاهها با هدف حذف جریان مستقل و منتقد نشریات دانشجویی کشور دارد.» این درحالی است که در طول سال‌های اخیر، تعداد حق‌رای‌ها و انتخابات یک دانشگاه سایه سنگینی بر نتیجه انتخابات شورای مرکزی نشریات انداخته که از قضا تخلفات مختلفی هم داشته است. محمدی یکی از اعضای شورای مرکزی نظارت بر نشریات وزارت علوم درباره انتخابات کمیته ناظر بر نشریات دانشگاه تهران در صفحه توئیتر خود می‌نویسد که بیش از ۱۰۰ نفر از مدیران مسئولی که در این انتخابات حق رأی داشتند، فارغ‌التحصیل شده بودند و آمار اعلامی ۴۴۰ مبنی بر وجود نشریه فعال در این دانشگاه آمار صحیحی نیست. او در گفت‌وگو با «فرهیختگان» درباره نتیجه اعتراضات انتخابات دانشگاه تهران گفت: «آقایان غفاری و عسگری هر دو هیات علمی این دانشگاه هستند و متاسفانه همین موضوع در روند پیگیری این اعتراض تاثیرگذار بود. البته درنهایت با قبول اعتراض، تعداد از نشریاتی که بدون صدور مجوز به تعداد نشریات فعال این دانشگاه اضافه شده بود، کم شد و درنتیجه سهمیه دانشگاه تهران کاهش یافت، اما نکته جالب آنجاست که منجر به ابطال انتخابات نشد.»

بازی سیاسی وزارت علوم در برگزاری انتخابات نشریات دانشجویی

در یکی از آخرین تلاش‌های وزارت علوم برای جهت‌دهی به این انتخابات، برگزاری هفدهمین همایش نمایندگان مدیران مسئول نشریات دانشگاهی که در طول سال‌های گذشته در اردیبهشت‌ماه برگزار می‌شد، به‌بهانه عدم انتشار لیست اعضای شرکت‌کننده در این همایش به تعویق افتاد. این جابه‌جایی واکنش فعالان دانشجویی در حوزه نشریات را در پی داشت. زادمهر مدیرمسئول نشریه هم‌شاگردی در گفت‌وگو با یکی از رسانه‌ها گفت: «متاسفانه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در یک حرکت خلاف قانون انتخابات شورای مرکزی ناظر بر نشریات را به تعویق انداخت و این تصمیم در حالی گرفته شده که مسئولان این وزارت هفته گذشته طی یک نامه رسمی به تمام دانشگاه‌های زیرمجموعه تاریخ و مکان برگزاری نشست نشریات را اعلام کرده بودند.» ۳۰۰ نفر از مدیران مسئول نشریات نیز در نامه‌ای به وزیر علوم نسبت به بی‌قانونی مجریان قانون در معاونت فرهنگی این وزارتخانه انتقاد کردند. درقسمتی از این نامه آمده است: «جناب وزیر پر واضح است که تحت هر شرایطی انتخابات فوق‌الذکر باید طبق زمان‌بندی موجود در شیوه‌نامه مربوطه برگزار شود. براساس تبصره ۳ ماده اول این شیوه‌نامه، وزارت علوم باید این نشست را حداکثر تا نیمه خردادماه هر سال برگزار کند. در حال حاضر اما طبق اعلام اعضای شورای مرکزی ناظر، انتخابات تا بعد از ماه مبارک رمضان به تعویق افتاده است.»

البته این اعتراضات درنهایت اثر نکرد و غفاری معاون فرهنگی وزارت علوم در گفت‌وگو با رسانه‌ها از برگزاری همایش مدیران مسئول نشریات پس از عید فطر در تهران خبر داد.

محمدرضا محمدی عضو شورای مرکزی ناظر بر نشریات وزارت علوم در گفت‌وگو با فرهیختگان درخصوص فضای انتخابات نمایندگان دانشجویی این شورا گفت: «با توجه به تخلفات و بی‌قانونی‌های صورت گرفته تاکنون، احتمال اینکه هر نوع تخلفی از طرف وزارت علوم در این نشست را می‌دهیم و سعی کردیم پیش‌بینی‌هایی در این مورد داشته باشیم. متاسفانه در حال حاضر نیمی از دانشگاه‌های کشور در حال برگزاری است و اکثر افرادی که حق رای دارند به دلیل برگزاری امتحانات امکان حضور در همایش نشریات را ندارند. در این صورت به نظر می‌رسد این نشست حد نصاب واقعی را از افرادی که حق رای دارند نداشته باشد.»

جزئیات برگزاری هفدهمین همایش نمایندگان مدیران مسئول نشریات دانشگاهی

انتخابات امسال انتخابات شورای مرکزی نظارت بر نشریات دانشگاهی وزارت قرار است هفته آینده در هفدهمین همایش نمایندگان مدیران مسئول نشریات دانشگاهی دانشگاه‌های سراسر کشور برگزار شود. این همایش از بعد از ظهر روز شنبه ۱۸ خرداد ماه آغاز به کار می‌کند و تا روز دوشنبه ۲۰ خرداد در مجتمع تحقیقاتی عصر انقلاب سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران ادامه خواهد داشت.

ثبت‌نام اعضای کمیته اجرایی، هیات نظارت و کاندیداها به ترتیب روز شنبه از ساعت ۱۳ تا ۱۵ و ۱۶ تا ۱۸ در محل برگزاری همایش انجام خواهد شد. اسامی نامزدها ساعت ۲۱ همان روز به صورت اولیه و ساعت ۹ صبح یکشنبه به صورت نهایی اعلام خواهد شد. عصر روز یکشنبه نیز نامزدهای انتخابات به معرفی خود می‌پردازند. رای‌گیری انتخابات نیز ساعت ۸ صبح روز دوشنبه آغاز می‌شود و تا ظهر نمایندگان جدید اهالی نشریات دانشجویی تعیین خواهند شد.

ورود شورای عالی انقلاب فرهنگی به موضوع تایید هیات امنای دانشگاه‌ها

دبیر ستاد نقشه جامع علمی کشور، گفت: «براساس پیشنهاد نقشه جامع علمی کشور، شورای عالی انقلاب فرهنگی اعضای هیات امنای دانشگاه‌ها را تایید می‌کند تا از بین خود یک قائم‌مقام برگزینند.» منصور کبگانیان در گفت‌وگو با ایرنا، اظهار کرد: «طبق آیین‌نامه، جلسات رسمی هیات امنای دانشگاه‌ها با حضور وزیر علوم برگزار می‌شود.» او درمورد پیشنهاد نقشه جامع علمی کشور برای تعیین قائم‌مقام هیات امنای دانشگاه‌ها، گفت: «این پیشنهاد در ستاد نقشه جامع علمی کشور تهیه شده است که درصورت موافقت وزارت علوم، می‌توان آن را عملی کرد. در هر دانشگاه حدود ۱۰ تا ۱۵ نفر عضو هیات امنا هستند که از بین استادان عضو در هیات، می‌توان یک نفر را به‌عنوان قائم‌مقام برای اداره جلسات انتخاب کرد.» او افزود: «طبق پیشنهاد نقشه جامع علمی کشور، مدارک اعضای هیات امنای دانشگاه‌ها در شورای عالی انقلاب فرهنگی بررسی، حکم‌شان تایید و توسط وزیر علوم صادر می‌شود تا یک نفر را به‌عنوان قائم‌مقام تعیین کنند.»

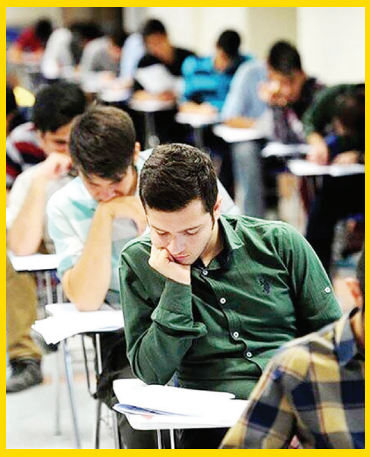

کارت کنکور کارشناسی ارشد از ۲۰ خرداد توزیع می‌شود

سازمان سنجش آموزش کشور اعلام کرد که کارت کنکور کارشناسی ارشد سال ۹۸ از روز دوشنبه ۲۰ خردادماه جاری توزیع می‌شود. کارت شرکت در آزمون حاوی اطلاعات ثبت‌نامی، تاریخ و محل برگزاری آزمون داوطلبان از روز دوشنبه ۲۰ خردادماه در سایت سازمان سنجش آموزش کشور به نشانی اینترنتی www.sanjesh.org قرار می‌گیرد. داوطلبان لازم است براساس مشخصات شناسنامه‌ای (نام، نام‌خانوادگی، شماره شناسنامه، سال تولد) و مشخصات ثبت‌نامی (شماره پرونده و کدرهگیری) نسبت به پرینت کارت شرکت در آزمون اقدام کنند. برای شرکت در جلسه آزمون همراه داشتن پرینت کارت شرکت در آزمون و همچنین اصل کارت ملی یا اصل شناسنامه عکس‌دار و ارائه آن الزامی است.

حرف آزاد استاد

تصویر تقوا در نهج‌البلاغه - ۱

مرتضی قائمی
رئیس دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

تقوا در میان فضایل اخلاقی نقش‌محوری و اساسی را به عهده دارد و به‌نوعی مجمع همه فضایل اخلاقی است؛ چراکه تقوا محصول اصلی ایمان به خدا و تنها راه نجات انسان در دنیا و آخرت است. بر همین اساس امیرمومنان، علی(ع) در نظام اخلاقی خود تقوا را «رئیس‌الاخلاق» نامیده و بقیه فضایل را در ذیل آن تعریف کرده است و کمتر خطبه‌ای یافت می‌شود که با توصیه به تقوا و بیان آثار آن آغاز یا تمام نشده باشد. بنابراین با توجه به اینکه اصل مفهوم تقوا انتزاعی است و درک مفهوم و نتایج آن نیاز به استفاده از تصویرسازی و عینی‌سازی و تجسم دارد، امام(ع) از استعاره‌ها و مجازهای مفهومی فراوان و متنوع برای مفهوم‌سازی در حوزه تقوا بهره برده است و جایگاه آن را در نظام فکر دینی تبیین کرده است:

الف: تقوا توشه است

معروف‌ترین و پرکاربردترین تصویر استعاری برای معرفی ماهیت تقوا در نهج‌البلاغه آن است که تقوا به صورت «زاد و توشه» ترسیم شده که از مقتضیات و الزامات استعاره ساختاری «زندگی سفر است» بوده که براساس روابط سیستماتیک تجارب زندگی شکل گرفته و با فرهنگ دینی هماهنگ شده است و نقش تقوا را در یک زندگی مذهبی و هدفمند نشان می‌دهد. این استعاره قرآنی در تعابیر استعاری گوناگون در نهج‌البلاغه دیده می‌شود:

-وَ لْيَتَزَوَّدْ مِنْ دَارِ ظَعْنِه لِدَارِ إقَامَته (خ ۸۶)

-لَا خَيرَ فِی شَیءٍ مِنْ أَزْوَادِهَا إِلَّا التَّقْوَی (خ ۱۱۱)

-وَاسْتَظْهِرُوا بِزَادِ التَّقْوَی (خ ۲۰۴)

-[والله] لَوْ أُذِنَ لَهمْ فِی الْكلَامِ لَأَخْبَرُوكمْ ان خَيرَ الزَّادِ التَّقْوَی (ق ۱۳۰).

بنابراین، تقوا توشه ارزشمندی است که ذخیره آخرت است و انسان مامور جمع‌آوری این توشه شده و خداوند با قرآن صامت و ناطق این توشه را معرفی و تاکید کرده است که «هیچ فایده‌ای در هیچ توشه‌ای نیست مگر تقوا» (خ ۱۱۱)، تا جایی که دنیا را اصولا «منزل‌الزاد» معرفی کرده که انسان کاری جز تامین توشه تقوا و عمل صالح ندارد.

ب: تقوا دژ مستحکم است

دژ نماد استحکام و صیانت و حفاظت است. امام(ع) برای ترسیم نقش حفاظت تقوا از شخصیت و کرامت و بعد معنوی وجود انسان از استعاره «تقوا دژ مستحکم است» استفاده کرده است، لذا تقوا با دژ متناظر شده تا جایگاه تقوا در نظام تربیت و معرفت دینی روشن شود. از این جهت که اصطلاح تقوا یک اصطلاح دینی است، ابداع این استعاره به نظام فکر دینی اختصاص دارد: «اعْلَمُوا عِبَادَ اللّه ان التَّقْوَی دَارُ حِصْنٍ عَزِيزٍ وَالْفُجُورَ دَارُ حِصْنٍ ذَلِيلٍ لَا يمْنَعُ أَهلَهُ وَلَا يحْرِزُ مَنْ لَجَأَ إِلَيه» (خ ۱۵۷).

در این عبارت «بنای مستحکم که اهل خود را محفوظ نگاه می‌دارد، استعاره شده است و وجه این استعاره آن است که تقوا نفس را در دنیا از رذایل هلاکت‌زا و مشکل‌آفرین و رذایلی که پرتگاه‌های دنیوی را ایجاد می‌کند، حفاظت می‌کند و در آخرت از رذایلی که محصولش ایجاد ملکه‌های بد و مستلزم عذاب الهی است، صیانت می‌کند» (ابن میثم، ۱۴۲۰ق، ج۳: ۲۵۰).

همچنین استعاره «تقوا دژ است» در عبارت «فَاعْتَصِمُوا بِتَقْوَی اللّهِ فَإِنَّ لَها... وَمَعْقِلا مَنِيعا ذِرْوَتُه» (خ ۱۹۰) و «وَلَا مَعْقِلَ أَحْصَنُ مِنَ الْوَرَعِ» (ق ۳۷۱) نیز دیده می‌شود. در این استعاره‌ها تقوا دژ بلند و نفوذناپذیری است که انسان مسلمان را در برابر تهدیدات بیرونی از قبیل گناهان و معاصی حفظ می‌کند و این ویژگی حفاظتی در تقوا مورد تاکید قرآن و نهج‌البلاغه است. این استعاره مبتنی بر استعاره «تقوا شیء است» بنا شده است.

در استعارات مشابه در نهج‌البلاغه تقوا براساس تجارب مادی و فیزیکی زندگی به شکل یک پناهگاه تجسم یافته است که مومنان با پناه بردن به آن خود را نجات می‌دهند و سعادت خود را در سایه آن تامین می‌کنند: این استعاره چندین مصداق در تعابیر نهج‌البلاغه دارد از جمله: «أُوصِيكم عِبَادَ الله بتقوی الله، التی... وَبِها المَعَاذ... ومَعَاذٌ مُنْجح» بنابراین «تقوا محافظ است» از جمله در عبارت «(التقوی) ألا فَصُونُوها وَتَصَوَّنُوا بها» (خ ۱۹۴) که توصیه می‌کند تقوا حفظ شود تا بتواند محافظت از انسان را به عهده بگیرد.

ج: تقوا سپر است

این تصویر نیز نقش حفاظتی تقوا را ترسیم می‌کند. بنابراین تقوا با سپر متناظر شده است که نماد حفاظت از انسان است. با توجه به برجستگی این ویژگی در تقوا تصورات متوازی و مترادف و هم‌سطح متنوع برای بیان آن به کار رفته است؛ از جمله: «أوصِيكمْ عِبَادَ اللّه بِتَقْوَی اللّه... فَإِنَّ التَّقْوَی فِی الْيوْمِ الْحرْزُ وَ الْجُنَّةُ» (خ ۱۹۱).

در دیدگاه امام علی(ع) تقوا مانع ورود انسان به حوزه شبهه می‌شود. این تصویر نشان می‌دهد که تقوا یک قدرت بازدارندگی برای فرد متقی ایجاد می‌کند که او را از شبهه مصون می‌دارد. این طرح‌واره در چند مورد از عبارات نهج‌البلاغه دیده می‌شود؛ از جمله:

«ان مَن صَرَّحت لَه العِبَر عَمَّا بَينَ يديه مِنَ المثُلات حَجَزته التَقوی عَن تَقَحُّم الشُّبهات» (خ ۱۶).

بنابراین «تقوا حائل بین انسان و شبهه است» و این به خاطر بصیرتی است که به واسطه تقوا برای انسان حاصل می‌شود؛ پس می‌توان نتیجه گرفت درک و برداشت اهل تقوا از پدیده‌ها و مسائل مختلف فردی-اجتماعی و مسائل فکری- فرهنگی دقیق‌تر و صحیح‌تر است.

د: تقوا مرکب راهوار است

گاهی در نهج‌البلاغه تقوا به صورت مرکبی ترسیم می‌شود که وظیفه او رساندن تضمینی و آرام و بی‌خطر راکب به سرمنزل مقصود است. در این تصویر نقش و کارکرد تقوا در سرنوشت متقیان به تصویر کشیده شده است: «أَلَا وَ ان الْخَطَايا خَيلٌ شُمُسٌ حُمِلَ عَلَيها أَهلُها وَ خُلِعَتْ لُجُمُها فَتَقَحَّمَتْ بِهِمْ فِی النَّار أَلَا وَ ان التَّقْوَی مَطَايا ذُلُلٌ حُمِلَ عَلَيهَا أَهلُها وَ أُعْطُوا أَزِمَّتَها فَأَوْرَدَتْهُمُ الْجَنَّةَ» (خ ۱۶).

کار مرکب راهوار آن است که راکب خود را در یک نظام شایسته به طرف مقصود پیش ببرد و از راه مستقیم منحرف نشود و زمامش دست راکب است و با آرامش او را به سوی منزلش می‌برد، کار تقوا نیز همین است؛ یعنی به وسیله تقوا طی طریق سالک تسهیل شده و از سرکشی هوای نفس و افتادن در مهلکه‌ها نجات می‌یابد؛ به همین سبب به مرکب رام شباهت می‌یابد» (ابن میثم، ۱۴۲۰ ه: ۳۶۷). بنابراین در این تصور مفهومی، تقوا مرکب رامی است که زمامش به دست صاحبش داده شده و به طرف بهشت که مقصد متقین است، حرکت می‌کند.